TEMĂ-CHEIE[1]
Art. 6 (penal)
Audieri prin videoconferință

(Ultima actualizare: 28.02.2025)

Introducere

Până în prezent, Curtea nu a fost sesizată frecvent să examineze chestiuni legate de audieri prin videoconferință din perspectiva dreptului la un proces echitabil prevăzut la art. 6 din Convenție. Totuși, jurisprudența Curții oferă câteva principii directoare în această privință.

Principiile fundamentale ale jurisprudenței Curții cu privire la participarea inculpatului la audiere prin videoconferință sunt prezentate în *Marcello Viola împotriva Italiei*, 2006, pct. 67:

- participarea inculpatului la procedură prin videoconferință nu contravine, în sine, Convenției;
- totuși, recurgerea la această măsură într-o anumită cauză trebuie să servească unui scop legitim; și
- modalitățile de prezentare a probelor trebuie să fie compatibile cu cerințele privind respectarea cerințelor procesului echitabil, astfel cum se prevede la art. 6 din Convenție.

În jurisprudența sa, Curtea a aplicat în mod consecvent principiile de mai sus. Totuși, a subliniat necesitatea de a asigura garanțiile procedurale relevante. În special, Curtea a statuat că inculpatul trebuie să aibă posibilitatea de a urmări procedura și de a fi audiat fără impedimente tehnice și să aibă o comunicare efectivă și confidențială cu un avocat (*Grigoryevskikh împotriva Rusiei*, 2009, pct. 83).

„Scopuri legitime" pentru audieri prin videoconferință

În cauza *Marcello Viola împotriva Italiei*, 2006, având ca obiect participarea unui mafiot la o audiere în apel prin videoconferință din cauza faptului că era încadrat într-un regim special de executare a pedepselor, Curtea a constatat că participarea reclamantului la audierile în apel prin videoconferință a urmărit scopuri legitime în temeiul Convenției: apărarea ordinii, prevenirea criminalității, precum și protecția martorilor și a victimelor infracțiunilor în ceea ce privește drepturile lor la viață, libertate și securitate (pct. 72).

În *Marcello Viola împotriva Italiei*, 2006, Curtea a considerat, de asemenea, că respectarea cerinței referitoare la „termen rezonabil" în cadrul procedurii judiciare este un scop legitim. Potrivit Curții, măsura constând în audierea prin videoconferință urmărea, de asemenea, reducerea întârzierilor înregistrate în transferul deținuților, și deci simplificarea și accelerarea procedurii penale (*ibidem*).

În cauza *Alppi împotriva Finlandei* (dec.), 2023, pct. 21-22, Curtea a constatat că recurgerea la videoconferință a servit scopului legitim de a reduce răspândirea COVID-19.

[1] Întocmită de Grefă. Nu obligă Curtea.
Prezenta traducere este publicată cu acordul Consiliului Europei și al Curții Europene a Drepturilor Omului și reprezintă responsabilitatea exclusivă a Institutului European din România.

Cu toate acestea, din jurisprudența Curții rezultă că autoritățile naționale trebuie să prezinte motive suficiente în cazul în care decid ca un inculpat să participe la audieri prin videoconferință. În cauza *Medvedev împotriva Rusiei*, 2017, pct. 30, Curtea a constatat că un reclamant, care era deținut la Moscova, nu putea participa personal la audierea în apel de la Moscova și că Guvernul nu a justificat decizia de a organiza participarea reclamantului prin videoconferință, în loc să asigure prezența acestuia în sala de ședință.

Prezența la proces

Audieri în primă instanță:

Curtea nu a elaborat încă principii specifice cu privire la audierile în primă instanță prin videoconferință. Totuși, principiile menționate mai sus, elaborate în cauza *Marcello Viola împotriva Italiei*, 2006, se aplică și în acest context (*Asciutto împotriva Italiei*, 2007, pct. 62-72). În plus, în cauza *Sakhnovskiy împotriva Rusiei* (MC), 2010, pct. 96, având ca obiect o audiere în apel prin videoconferință, Curtea a declarat că o persoană acuzată de o infracțiune ar trebui, ca principiu general bazat pe noțiunea de proces echitabil, să aibă dreptul de a fi prezentă la audierea în primă instanță. Într-adevăr, potrivit jurisprudenței Curții, în unele cazuri, participarea la o audiere prin videoconferință ar putea fi o măsură care să asigure participarea efectivă la procedură [*Bivolaru împotriva României (nr. 2)*, 2018, pct. 138-139 și 144-145; *Dijkhuizen împotriva Țărilor de Jos*, 2021, pct. 56].

De asemenea, trebuie să se țină seama de faptul că art. 6, citit în ansamblul său, garantează dreptul unui acuzat de a participa efectiv la un proces penal [*Murtazaliyeva împotriva Rusiei* (MC), 2018, pct. 91]. În general, acest lucru include, printre altele, nu numai dreptul său de a fi prezent, ci și de a asculta și de a urmări procedura. În consecință, acustica slabă din sala de judecată și dificultățile de auz ar putea să ridice o problemă în temeiul art. 6 (*Stanford împotriva Regatului Unit*, 1994, pct. 26 și 29).

Audieri în apel:

Curtea a soluționat o serie de cauze având ca obiect audierile în apel prin videoconferință [*Marcello Viola împotriva Italiei*, 2006; *Sakhnovskiy împotriva Rusiei* (MC), 2010; *Shulepov împotriva Rusiei*, 2008; *Medvedev împotriva Rusiei*, 2017; *Slashchev împotriva Rusiei*, 2012; *Alppi împotriva Finlandei*, 2023].

În cauza *Grigoryevskikh împotriva Rusiei*, 2009, Curtea a reiterat faptul că art. 6 nu implică întotdeauna dreptul de a fi prezent personal, chiar și în cazul în care o instanță de apel are competență de plină jurisdicție pentru a reexamina cauza cu privire la chestiuni de fapt și de drept (pct. 77). Prin urmare, aceasta a subliniat că recurgerea la videoconferințe nu constituie în sine o încălcare a art. 6.

Curtea a declarat că prezența fizică a unui acuzat în sala de judecată este foarte oportună, dar nu este un scop în sine. Aceasta servește mai degrabă obiectivului mai larg de a asigura echitatea procedurii, în ansamblul său [*Golubev împotriva Rusiei*(dec.), 2006].

În unele cazuri, Curtea nu examinează separat chestiunea dacă dreptul de a fi prezent la audiere a fost încălcat prin simpla participare la audiere prin videoconferință. De exemplu, în cauza *Grigoryevskikh împotriva Rusiei*, 2009, pct. 94, Curtea a constatat că, într-o mare măsură, capătul de cerere referitor la desfășurarea audierii în apel prin videoconferință *se suprapunea* cu capătul de cerere referitor la neacordarea asistenței juridice în cadrul audierii în apel. Prin urmare, Curtea nu a considerat necesar să examineze separat problema dacă, în circumstanțele cauzei, participarea reclamantului la audierea în apel prin videoconferință a respectat art. 6 (a se vedea, de asemenea, *Ichetovkina și alții împotriva Rusiei*, 2017, pct. 45).

În cauza *Alppi împotriva Finlandei* (dec.), 2023, pct. 18-24, Curtea a subliniat faptul că audierea în apel la care unul dintre cei trei judecători (aflat în carantină pentru COVID-19) a participat prin videoconferință, a vizat în esență aspecte juridice mai tehnice, relevante pentru stabilirea pedepsei într-o situație în care vinovăția reclamantului fusese deja stabilită. Prin urmare, Curtea a respins capătul de cerere formulat de reclamant în temeiul art. 6 § 1 ca fiind în mod vădit nefondat.

Dreptul la asistență juridică

Potrivit jurisprudenței Curții, exercitarea dreptului la asistență juridică prezintă o importanță deosebită atunci când reclamantul comunică cu instanța prin videoconferință (*Grigoryevskikh împotriva Rusiei*, 2009, pct. 92):

- Curtea a statuat în mai multe cauze că interesele justiției impuneau ca, pentru a beneficia de un proces echitabil, reclamanții care se prezentau în fața instanței prin videoconferință să fie reprezentați de un avocat, în special atunci când la ședință participa un reprezentant al parchetului (*Shulepov împotriva Rusiei*, 2008, pct. 34-36; *Slashchev împotriva Rusiei*, 2012, pct. 57-58; *Grigoryevskikh împotriva Rusiei*, 2009, pct. 92);
- În cauza *Sakhnovskiy împotriva Rusiei* (MC), 2010, Curtea a subliniat necesitatea de a asigura timpul și înlesnirile necesare pentru consultarea unui avocat atunci când un inculpat participă la audiere prin videoconferință [*a contrario* *Marcello Viola împotriva Italiei*, 2006, și *Golubev împotriva Rusiei* (dec.), 2006, în care avocații reclamanților au fost prezenți în sala de ședință];
- În acest context, Curtea a statuat, de asemenea, că dreptul acuzatului de a comunica cu avocatul său fără riscul de a fi auziți de terți este una dintre cerințele de bază ale unui proces echitabil în sensul art. 6 § 3) lit. c) din Convenție. Dacă un avocat nu ar putea să vorbească cu clientul său fără supraveghere și să primească instrucțiuni confidențiale, asistența sa și-ar pierde o mare parte din utilitate, întrucât scopul Convenției este de a proteja drepturi concrete și efective [*Sakhnovskiy împotriva Rusiei* (MC), 2010, pct. 97, 102 și 104; *Medvedev împotriva Rusiei*, 2017, pct. 30; *Zagaria împotriva Italiei*, 2007];

Exemple notabile

- *Sakhnovskiy împotriva Rusiei* (MC), 2010 – lipsă a contactului personal, înainte de audierea în apel, cu avocatul din oficiu, care a trebuit să pledeze cauza reclamantului pe baza concluziilor puse de un alt avocat (încălcarea art. 6);
- *Marcello Viola împotriva Italiei*, 2006 – inculpatul a participat la audierea în apel prin videoconferință (neîncălcarea art. 6);
- *Golubev împotriva Rusiei* (dec.), 2006 – inculpatul a urmărit procedura de apel în sistem de comunicare video; nu a solicitat să participe personal și nici nu s-a opus audierii în sistem de comunicare video în timpul audierii; doi avocați au fost prezenți la ședință (în mod vădit nefondată);
- *Grigoryevskikh împotriva Rusiei*, 2009 – reclamantului nu i s-a acordat asistență juridică din partea unui avocat din oficiu în cadrul audierii în apel; reclamantul s-a plâns, de asemenea, că deficiența sa de auz l-a împiedicat să participe la audierea în apel și să se apere în mod corespunzător, în special în legătură cu videoconferința în cadrul căreia a fost examinat apelul său (încălcarea art. 6).
- *Khachapuridze și Khachidze împotriva Georgiei*, 2024 – reclamanții au fost excluși de la ședințele de judecată, la care participau prin videoconferință, pentru comportament și declarații considerate perturbatoare. Aceștia au fost reprezentați în continuare de către avocații lor. Întrucât participarea lor s-a făcut prin conexiune la distanță, instanța de fond a avut mai multe posibilități de a aborda comportamentul perturbator al reclamanților fără a-i exclude complet de la audieri (de exemplu, dezactivându-le sunetul la microfon). Având

în vedere acest fapt, Curtea a considerat că instanța de fond nu a motivat suficient excluderea totală a reclamanților în restul parcursului procesului (încălcarea art. 6).

Recapitularea principiilor generale

- *Marcello Viola împotriva Italiei*, 2006, pct. 67;
- *Sakhnovskiy împotriva Rusiei* (MC), 2010, pct. 94-98; a se vedea și *Medvedev împotriva Rusiei*, 2017, pct. 24.

Publicitatea proceselor

Audierile prin videoconferință pot să ridice probleme legate de necesitatea de a asigura caracterul public al procedurilor judiciare. Potrivit jurisprudenței Curții, un proces respectă cerința de publicitate numai dacă publicul larg este în măsură să obțină informații despre data și locul acestuia și dacă are acces cu ușurință la acest loc. În multe cazuri, aceste condiții vor fi îndeplinite prin simplul fapt că o audiere are loc într-o sală de judecată obișnuită suficient de mare pentru a găzdui spectatori. Totuși, desfășurarea unui proces în afara unei săli de judecată obișnuite, în locuri în care publicul larg nu are acces în principiu, reprezintă un obstacol în calea caracterului său public. Într-un astfel de caz, statul are obligația de a lua măsuri compensatorii pentru a se asigura că publicul și mass-media primesc în mod corespunzător informații despre locul audierii și că li se acordă acces efectiv (*Riepan împotriva Austriei*, 2000, pct. 29; *Hummatov împotriva Azerbaidjanului*, 2007, pct. 144).

Atunci când procedurile se desfășoară la distanță, este posibil să apară și o problemă legată de accesul la dosar și comunicarea probelor. Curtea a statuat că un acuzat nu trebuie să aibă acces direct la dosarul cauzei, fiind suficient ca acesta să fie informat despre probele aflate la dosar de către reprezentanții săi (*Kremzow împotriva Austriei*, 1993, pct. 52). Totuși, limitarea accesului unui acuzat la dosarul aflat pe rolul instanței nu trebuie să împiedice punerea probelor la dispoziția acuzatului înainte de proces, nici punerea acuzatului în posibilitatea de a formula observații cu privire la acestea prin intermediul avocatului său în cadrul concluziilor orale [*Öcalan împotriva Turciei* (MC), 2005, pct. 140]. În cazul în care acuzatului i s-a permis să se apere singur, refuzarea accesului acestuia la dosarul cauzei reprezintă o încălcare a dreptului la apărare (*Foucher împotriva Franței*, 1997, pct. 33-36). Pentru a facilita activitatea apărării, inculpatul nu poate fi împiedicat să obțină o copie a documentelor relevante din dosar, nici să ia notițe sau să le utilizeze (*Rasmussen împotriva Poloniei*, 2009, pct. 48-49; *Moiseyev împotriva Rusiei*, 2008, pct. 213-218; *Matyjek împotriva Poloniei*, 2007, pct. 59; *Seleznev împotriva Rusiei*, 2008, pct. 64-69).

În ceea ce privește fișierele electronice și divulgarea de date electronice, este importantă asigurarea faptului că apărării i se oferă posibilitatea de a fi implicată în stabilirea criteriilor de determinare a ceea ce ar putea fi relevant pentru comunicare (*Sigurður Einarsson și alții împotriva Islandei*, 2019, pct. 72; a se vedea, de asemenea, *Rook împotriva Germaniei*, 2019, pct. 67 și 72). În plus, în ceea ce privește datele identificate sau etichetate, orice refuz de a permite apărării să efectueze, în principiu, căutări suplimentare în aceste date ridică o problemă în ceea ce privește punerea la dispoziție a înlesnirilor necesare pentru pregătirea apărării (*Sigurður Einarsson și alții împotriva Islandei*, 2019, pct. 91).

Modul în care acuzatul se prezintă la audiere prin videoconferință poate fi relevant și din perspectiva dreptului la un proces echitabil. De exemplu, Curtea a statuat că tratamentul degradant al unui acuzat în cursul unei proceduri judiciare ar fi greu de conciliat cu noțiunea de proces echitabil, având în vedere importanța egalității armelor, a prezumției de nevinovăție și a încrederii pe care instanțele dintr-o societate democratică trebuie să o inspire publicului, mai ales acuzatului (*Yaroslav Belousov împotriva Rusiei*, 2016, pct. 147).

Subiecte conexe (dar diferite)

Khodorkovskiy și Lebedev împotriva Rusiei (nr. 2), 2020: pct. 506-507, 511-512: audierea, prin videoconferință, a unor martori care locuiau în străinătate (pct. 506-507 și 511-512): încălcarea art. 6 § 1 și a § 3 lit. d). A se vedea și *Severin împotriva României*, pct. 90-94, 2024: neîncălcarea art. 6 § 1 și a § 3 lit. d).

Trimiteri suplimentare

Alte teme-cheie:

- Martori absenți și alte restrângeri ale dreptului de a audia martorii
- Accesul la un avocat
- Prezumția de nevinovăție
- Epuizarea căilor de atac interne/respectarea regulii termenului de patru luni (declarații premature de vinovăție)
- Renunțarea la garanțiile unui proces echitabil

Perspective extinse:

Studii

- Fair Trials: Safeguarding the right to a fair trial during the coronavirus pandemic: Remote criminal justice proceedings
- Transform Justice: Defendants on video – conveyor belt justice or a revolution in access?
- Ministerul Justiției din Regatul Unit: Virtual Court pilot Outcome evaluation
- Platforma Remote Courts Worldwide

Jurisprudență comparată

- Decizia Curții Supreme a Canadei
- Judgment of the England and Wales High Court of Justice (Secția pentru cauze de familie), 5 mai 2020

Drept internațional

- Articolele 9 și 10 din Al doilea protocol adițional la Convenția europeană de asistență judiciară în materie penală (audierea prin videoconferință sau prin conferință telefonică a martorilor sau a experților)
- Articolele 10 și 11 din Convenția cu privire la asistența judiciară reciprocă în materie penală între statele membre ale Uniunii Europene (audierea prin videoconferință sau prin teleconferință a martorilor sau a experților)
- Rezoluția Consiliului Uniunii Europene din 23 noiembrie 1995 privind protecția martorilor în cadrul luptei împotriva criminalității organizate internaționale (martorilor ar trebui să li se ofere posibilitatea de a depune mărturie prin metode audiovizuale)
- Articolele 18 și 24 din Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate (audierea prin videoconferință a martorilor sau a experților)
- Articolele 32 și 46 din Convenția Națiunilor Unite împotriva corupției (audierea prin videoconferință a martorilor și a experților)

PRINCIPALELE TRIMITERI JURISPRUDENȚIALE

Hotărâri de principiu:

- *Marcello Viola împotriva Italiei*, nr. 45106/04, CEDO 2006-XI (extrase) (neîncălcarea art. 6).

Alte cauze care intră sub incidența art. 6:

- *Stanford împotriva Regatului Unit*, 23 februarie 1994, seria A nr. 282-A (neîncălcarea art. 6);
- *Golubev împotriva Rusiei* (dec.), nr. 26260/02, 9 noiembrie 2006 (inadmisibilă – în mod vădit nefondată);
- *Asciutto împotriva Italiei*, nr. 35795/02, 27 noiembrie 2007 (inadmisibilă – în mod vădit nefondată);
- *Zagaria împotriva Italiei*, nr. 58295/00, 27 noiembrie 2007 [încălcarea art. 6 § 1 și § 3 lit. c)];
- *Shulepov împotriva Rusiei*, nr. 15435/03, 26 iunie 2008 [încălcarea art. 6 § 1 și § 3 lit. c)];
- *Grigoryevskikh împotriva Rusiei*, nr. 22/03, 9 aprilie 2009 [încălcarea art. 6 § 1 și § 3 lit. c)];
- *Sakhnovskiy împotriva Rusiei* (MC), nr. 21272/03, 2 noiembrie 2010 [încălcarea art. 6 § 1 coroborat cu art. 6 § 3 lit. c) în cadrul procedurii în ansamblu];
- *Slashchev împotriva Rusiei*, nr. 24996/05, 31 ianuarie 2012 [încălcarea art. 6 § 1 coroborat cu art. 6 § 3 lit. c) în cadrul procedurii în ansamblu];
- *Gennadiy Medvedev împotriva Rusiei*, nr. 34184/03, 24 aprilie 2012 [neîncălcarea art. 6 § 1 și § 3 lit. c)];
- *Medvedev împotriva Rusiei*, nr. 5217/06, 27 iunie 2017 [încălcarea art. 6 § 1 și § 3 lit. c)];
- *Ichetovkina și alții împotriva Rusiei*, nr. 12584/05 și alte 5, 4 iulie 2017 (încălcarea art. 6 § 1 și § 3 lit. c) cu privire la neacordarea asistenței juridice în cazul a patru reclamanți; neîncălcarea art. 6 § 1 și § 3 lit. c) în cazul celorlalți reclamanți; nu este necesară examinarea separată a capătului de cerere referitor la participare prin videoconferință);
- *Bivolaru împotriva României (nr. 2)*, nr. 66580/12, 2 octombrie 2018 (neîncălcarea art. 6 § 1);
- *Murtazaliyeva împotriva Rusiei* (MC), nr. 36658/05, 18 decembrie 2018 [neîncălcarea art. 6 § 1 și § 3 lit. b)];
- *Dijkhuizen împotriva Țărilor de Jos*, nr. 61591/16, 8 iunie 2021 (neîncălcarea art. 6);
- *Alppi împotriva Finlandei* (dec.), nr. 15736/22, 28 noiembrie 2023 (inadmisibilă – în mod vădit nefondată);
- *Khachapuridze și Khachidze împotriva Georgiei*, nr. 59464/21 și 13079/22, 29 august 2024 [încălcarea art. 6 § 1 și § 3 lit. c) și d)].